

ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЧИЛИК МУНОСАБАТЛАРИ

F. B. Shakirova

Toshkent davlat transport univesiteti dotsenti

Аннотация: Мақолада давлат ва хусусий сектор ўртасидаги муносабатларнинг ўрганилиб, мамлакатимизда инновацион ривожланишни таъминлашда темир йўл транспортида давлат ва хусусий сектор ҳамкорлигини самарали ташкил этиш ҳамда инвестиция лойиҳаларни давлат-хусусий шериклик асосида амала ошириш имкониятлари бўйича хулосалар, таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Таянч сўзлар: Давлат-хусусий шериклик, инвестиция лойиҳалари, концессия шартномаси, инфраструктура.

Бозор механизми элементларининг фаол ишлаши давлат ва хусусий сектор ўртасида янги иқтисодий муносабатларни шакллантиради. Бу иқтисодий муносабатларнинг ривожланган давлатлар амалиётидаги хусусиятларидан бири - давлат ва хусусий секторнинг шерикчилик муносабатларидан иборат. Жамоат хизматлари ва инфраструктурага талабни ошириш натижасида бу соҳадаги лойиҳаларни молиялаштириш учун давлат бюджетида маблағларнинг чегараланганлиги сабабли давлат ёки ҳукумат кафолати остидаги ҳамда тўғридан тўғри чет эл инвестицияларини ва халқаро молиявий инситутларни жалб қилиш самарали йўл ҳисобланади, лекин бу турдаги инвестициялар ўз навбатида давлат ташқи қарзи ҳажмини ошишига олиб келиб мамлакатнинг халқаро ҳамкорлик фаолиятига салбий тасир кўрсатиши муқаррар. Шу сабабли катта ҳажмдаги маблағ талаб қиладиган бундай лойиҳаларни **давлат-хусусий шериклик** (кейинги ўринларда ДХШ) асосида амалга оширишга эҳтиёж туғилади.

Ривожланган мамлакатлар тажрибасидан маълумки, ялпи ички маҳсулот таркибида хизматлар улушининг ортиб бориши аҳоли фаровонлиги даражаси юқори эканлигини кўрсатади. Шу нуқтаи назардан, транспорт хизматлари ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилманинг етакчи тармоқлари сифатида аҳамиятлидир. Транспорт воситалари ҳар қандай жамиятнинг давлатчилик ҳудудий тузилишининг, ички ва ташқи бозорининг шаклланишида ҳамда давлат иқтисодиётининг ривожланишида шунингдек, темир йўл транспортининг ривожланиши мамлакатга катта ҳажмдаги туристлар оқимини жалб қилишда кучли ҳал қилувчи омил сифатида ўрин тутади. Сўнгги йилларда юртимизда транспорт ва транспорт коммуникациялари соҳасини ривожлантириш,

ташишларнинг юқори даражадаги хавфсизлигини таъминлаш, республиканинг инвестициявий жозибадорлиги ва экспорт салоҳиятини ошириш, транспорт коммуникацияларини стратегик ривожлантириш ва барқарор фаолият кўрсатишини таъминлашга йўналтирилган кенг кўламли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, ДХШга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “халқаро тажрибани ўрганиб, рақобатни олиб кириш мумкин бўлган монополия соҳаларига хусусий сектор учун йўл очиш ва шу орқали рақобат муҳитини шакллантириш, шунингдек, инвестиция жалб этишнинг самарали воситаларидан бири бўлган ДХШ механизмларини транспорт, энергетика, йўл, коммунал, тиббиёт, таълим каби соҳаларга кенг татбиқ этиш керак”.¹

Давлат-хусусий шериклик – бу кооператив келишувнинг бир кўриниши бўлиб, бир лойиҳа доирасида икки ёки ундан ортиқ давлат ва хусусий сектор вакиллари стратегик аҳамиятга эга бўлган инвестиция лойиҳаларини амалга оширишдаги шериклик муносабатлари дейишимиз мумкин. ДХШ муносабатларида давлатнинг иштирок этишидан кўзланган асосий мақсад – бу хусусий инвестицияларни жалб этиш, самарадорликни ошириш ва мавжуд ресурслардан янада яхшироқ фойдаланиш ҳамда тармоқларни ривожлантиришда давлат ва хусусий секторнинг баравар ролини белгилаш, рағбатлантириш ва соф рақобат муҳитини яратиш орқали соҳани ислоҳ қилинишига эришишдир.²

Ҳар бир давлатда нафақат ДХШ асосида амалга ошириладиган лойиҳаларни мониторинг қилиш мақсадида, балки бу йўналишни янада ривожлантириш ва инвесторлар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш орқали уларда ишонч ҳиссини ошириш мақсадида давлат органлари ва қонун ҳужжатлари яратилган. Хусусан, 1899 йил тарихда илк марта Англияда **ДХШни ривожлантириш маркази** ҳамда **Миллий молиялаштиришни ривожлантириш агентлиги** ташкил қилинган.³ Агентликнинг асосий вазифаси этиб, ДХШ лойиҳаларига маблағларни мобилизация қилиш ва вазирлик ҳамда бошқа идораларга маслаҳат бериш белгилаб қўйилган.

Яна бир ривожланган мамлакатлардан Японияда ДХШ лойиҳалари 1999 йилда қабул қилинган **“Хусусий молиялаштириш ташаббуслари тўғрисида”**ги қонун асосида амалга оширилади. Бундан ташқари, Японияда **“ДХШни ривожлантириш тўғрисида”**ги қонуни яратилган бўлиб, унинг асосий мақсади сифатида: хусусий секторни молиявий маблағларини ҳамда

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliasy>, 25.01.2020

² “Ўзбекистон Республикасининг давлат-хусусий шериклик тўғрисида”ги қонуни ЎРҚ-537-сон 10.05.2019

³ The APMG Public-Private Partnership (PPP) Certification Guide

бошқарув ва технологик имкониятларини ижтимоий инфраструктуранинг ривожлантиришга кенг жалб қилиш белгилаб қўйилган.⁴

Шу билан бирга, Республикамизда ҳам 2018 йил 20 октябрда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги **ДХШни ривожлантириш агентлиги** ташкил қилинган. Агентлик давлат муассасаси мақомига эга бўлиб, Ўзбекистон Республикасида ДХШ соҳасида ягона давлат сиёсатини юритиш бўйича махсус ваколатли давлат орган этиб белгиланган. 2019 йил 10 майда эса Ўзбекистон Республикасининг “Давлат-хусусий шериклик тўғрисида”ги ЎРҚ-537 сонли қонуни қабул қилинган. Бундан ташқари, соҳани янада ривожлантириш мақсадида 2020 йил 26 апрелда Вазирлар Маҳкамасининг “ДХШ лойиҳаларини амалга ошириш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 259-сонли қарори ишлаб чиқилди. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ДХШ лойиҳалари тегишли давлат органлари ҳамда агентлик билан ҳамкорликда ушбу қонун ва қарорлар асосида амалга оширилади.⁵

Ўзбекистонда темир йўл транспортини ривожлантиришда ДХШ асосида инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш мумкин бўлган қуйидаги таклифлар шакллантирилди:

1. Катта миқдордаги инвестицияларни талаб этувчи лойиҳалар:

- юқори тезликдаги йўловчи ташишга мўлжалланган магистрал йўлларни куриш;
- локомотив ва вагон паркни янгилаш, уни эксплуатация қилиш ва унга техник хизмат кўрсатиш;
- умумий фойдаланишдаги электрлаштирилган темир йўл линияларини куриш.

2. Катта миқдордаги инвестицияларни талаб этмайдиган лойиҳалар:

- юк майдонлари ва терминалларни хусусий тадбиркорларга ДХШ асосида бериш;
- вокзал хизматларини кўрсатиш жараёнини хусусий тадбиркорларга аутсорсинг асосида бериш;
- темир йўл станцияларида юк ортиш ва тушириш фаолияти билан шуғулланувчи ташкилот ишини ташкил этиш;
- омборхона ишларига рефрежераторли, хусусий тадбиркорларни жалб қилиш;
- асосий фаолият билан боғлиқ бўлмаган ижтимоий соҳа объектларига хусусий тадбиркорларни жалб қилиш.

⁴ Ўша манба

⁵ WWW.Lex.uz ёки www.ppp.uz

ADABIYOTLAR:

1. Shakirova F. B. Razvitie ekonomiki Uzbekistana na osnove innovatsionnoy deyatelnosti //Проблемы современной экономики. – 2015. – №. 3 (55). – S. 299-302.

2. Mardievna S. G., Boltaevna S. F. The role of public-private partnerships in attracting investment projects in the transport sector //Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. – 2021. – T. 27. – №. 6.

3. 7. F.B. Shakirova, S.B Sattorova STRATEGY OF ENTERING INTERNATIONAL MARKETS OF" UZBEKISTAN RAILWAYS" JSC INDUSTRIAL ENTERPRISES FBSSB Sattorova - Conferencea, 2022